

TUỔI TRẺ VIỆT NAM VỚI VIỆC HỌC NGHỀ VÀ LẬP NGHIỆP

TÔNG THỊ PHÓNG*

Thanh niên Việt Nam là lực lượng xã hội to lớn, luôn đi đầu trong sự nghiệp cách mạng giải phóng dân tộc, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa; đặc biệt là trong thời kỳ tiếp tục đổi mới toàn diện, đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, đi vào kinh tế tri thức và hội nhập sâu rộng vào nền kinh tế thế giới.

Theo thống kê đến năm 2007, nguồn lao động trẻ (từ 15 tuổi đến 34 tuổi) có khoảng 30 triệu người, chiếm 45,1% nguồn lao động xã hội (từ 15 tuổi trở lên). Riêng lực lượng lao động trẻ (nhóm 15 tuổi – 34 tuổi) có khoảng 21 triệu, chiếm 45,05% lực lượng lao động cả nước. Do cơ cấu dân số Việt Nam đang ở thời kỳ “cơ cấu vàng” nên ưu thế sức trẻ của lao động thanh niên trong nguồn nhân lực đất nước là rất lớn, trở thành nguồn vốn quý giá nhất của quốc gia. Phát triển nguồn nhân lực trẻ (bộ phận ưu tú nhất của nguồn nhân lực (NNL)) và phát huy tối đa tiềm năng “vốn nhân lực trẻ” trong phát triển kinh tế - xã hội là nguồn nội lực to lớn và vô tận của Việt Nam trong thời kỳ mới.

Nhu cầu khách quan và khát vọng cháy bỏng của tuổi trẻ là được học tập, đào tạo nghề nghiệp, lập nghiệp và cống hiến trong lao động sáng tạo cho đất nước và cho chính mình. Đồng thời, đất nước cũng chưa bao giờ có yêu cầu lớn lao và tạo môi trường thuận lợi như ngày nay để tuổi trẻ học tập, đào tạo nghề nghiệp, lập nghiệp và cống hiến. Phát triển nghề nghiệp trên cơ sở nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, đặc biệt đột phá vào dạy nghề cho thanh niên và bồi dưỡng nhân tài trong thanh niên, đáp ứng yêu cầu của công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, của thị trường lao động và hội nhập luôn gắn liền với sự nghiệp của tuổi trẻ, tạo động lực cho thanh niên tự vươn lên làm chủ và tự chịu trách nhiệm đối với bản thân mình, trở thành “chủ thể” trong mọi lĩnh vực hoạt động (kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội).

* Bí thư TW Đảng – Phó Chủ tịch Quốc hội

Ưu thế cơ bản của thanh niên Việt Nam là có trình độ dân trí tương đối cao so với khu vực và trên thế giới. Kết quả khảo sát của Trung ương Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh cho thấy, trình độ học vấn phổ thông của thanh niên ngày càng tăng. Năm 2001, thanh niên tốt nghiệp Trung học phổ thông chiếm 18,1%, đến năm 2007 tăng lên 34,4%, cao hơn mức bình quân của cả nước (25,05%), tăng gần gấp 2 lần. Tỷ lệ thanh niên không biết chữ giảm từ 3,7% năm 2001 xuống còn 2,3% năm 2007. Trình độ chuyên môn, kỹ thuật, nghiệp vụ của thanh niên cũng ngày một tăng; đặc biệt đào tạo nghề cho thanh niên có bước phát triển mạnh. Theo báo cáo của Tổng cục dạy nghề, Bộ Lao động – Thương binh và Xã hội, giai đoạn 2001 – 2007 đã dạy nghề cho 8,34 triệu người, trong đó dài hạn chiếm 29,47%, riêng năm 2007 đạt 1.693.500 người, tăng 1,5 lần so với năm 2001, trong đó dài hạn chiếm 33,33%.

Có thể nói, trình độ dân trí, vốn tri thức và tay nghề của nguồn nhân lực trẻ ngày một nâng cao và được phát huy là chìa khóa để thanh niên chiếm lĩnh những đỉnh cao của khoa học, kỹ thuật và công nghệ, là yếu tố quan trọng để thanh niên phát triển nghề nghiệp, lập nghiệp, chủ động, tự tin tham gia vào các lĩnh vực hoạt động kinh tế - xã hội, nhất là những lĩnh vực kinh tế mũi nhọn, áp dụng công nghệ cao, cũng như ở những vùng khó khăn, góp phần tăng trưởng và phát triển bền vững đất nước, hội nhập thành công vào nền kinh tế thế giới.

Tuy nhiên, phát triển nghề nghiệp, nhất là dạy nghề cho thanh niên vẫn còn nhiều yếu kém và bất cập so với yêu cầu của nền kinh tế, yêu cầu lập nghiệp của thanh niên. Điều này thể hiện rất rõ ở định hướng nghề nghiệp của thanh niên khá thiên lệch. Thanh niên sau khi tốt nghiệp trung học phổ thông hầu hết có nguyện vọng muốn thi vào các trường đại học, ít có nguyện vọng vào học nghề; sau khi tốt nghiệp các trường chuyên nghiệp phần lớn thanh niên muốn ở lại các thành phố làm việc. Hiện nay, tỷ lệ lao động qua đào tạo, nhất là đào tạo nghề còn thấp, đến năm 2007 tỷ lệ lao động qua đào tạo của cả nước mới chỉ đạt 35%, qua đào tạo nghề là 23%, chỉ bằng 1/3 các nền kinh tế công nghiệp mới (Nies). Trong số lao động qua đào tạo nghề, chỉ có 1/3 là được đào tạo dài hạn, trình độ cao. Riêng thanh niên có chuyên môn, nghiệp vụ chỉ chiếm 24% (thấp hơn mức chung của cả nước 35%). Cơ cấu đào tạo, dạy nghề cũng rất bất hợp lý chưa phù hợp với cơ cấu ngành nghề mà xã hội đang cần, đặc biệt phần lớn thanh niên nông thôn chưa qua đào tạo nghề, nên khả năng cạnh tranh của lao động nói chung, của thanh niên nói riêng rất yếu kém; thiếu nghiêm trọng lao động có trình độ tay nghề cao, các nhà quản lý, chuyên gia giỏi cung cấp cho các ngành kinh tế quốc dân mũi nhọn, các vùng kinh tế trọng điểm, các khu công nghiệp, khu chế xuất và cho xuất khẩu lao động. Mặt khác, kỷ luật lao động, tác phong làm việc công nghiệp cơ bản chưa hình thành, thể lực cũng còn yếu, chưa đáp ứng được yêu cầu của thị trường lao động, trước hết là thị trường lao động yêu cầu có trình độ cao và thị trường lao động ngoài nước.

Thách thức lớn nhất hiện nay là vấn đề tạo việc làm đầy đủ và có chất lượng, thu nhập cao cho lao động nói chung, cho lao động trẻ nói riêng. Năm 2007, tỷ lệ thất nghiệp thành thị còn cao (4,91%), đặc biệt tỷ lệ thất nghiệp trong thanh niên

thành thị cao hơn tỷ lệ thất nghiệp chung ở thành thị từ 2,5 - 3 lần, nữ thanh niên chiếm tỷ lệ thất nghiệp cao hơn. Tình trạng thiếu việc làm ở vùng nông thôn rất nghiêm trọng, trong đó thanh niên nông thôn thiếu việc làm liên tục tăng, dao động trong khoảng 26 – 28%, nhất là việc làm cho thanh niên vùng chuyên đổi mục đích sử dụng đất cho phát triển khu công nghiệp, khu đô thị rất bức xúc. Đặc biệt, thanh niên miền núi, vùng sâu, vùng xa, thanh niên dân tộc thiểu số trình độ dân trí rất thấp, hầu hết mù nghề, cộng với văn hoá, phong tục, tập quán canh tác lạc hậu, tâm lý cam chịu, thụ động... là căn nguyên tiềm tàng của nghèo đói.

Do lao động chưa qua đào tạo, nhất là chưa qua đào tạo nghề còn lớn và tập trung trong khu vực nông thôn, cho nên chưa tạo đột phá để đẩy mạnh chuyển dịch cơ cấu lao động, nhất là trong khu vực nông nghiệp, nông thôn theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập. Hiện nay cơ cấu lao động chuyển dịch chậm và lạc hậu rất xa so với chuyển dịch cơ cấu kinh tế. Đến năm 2007, cơ cấu giá trị nông nghiệp trong GDP đã giảm xuống chỉ còn 20,3%, trong khi đó cơ cấu lao động vẫn chiếm tới 52,8%, làm cho lao động vẫn bị cột chặt vào nông thôn và trong nông nghiệp với diện tích đất nông nghiệp bình quân 1 lao động rất thấp (khoảng 0,2 ha/lao động), nên làm cho sức ép về việc làm đối với lao động trẻ nông thôn càng lớn, dẫn đến một bộ phận lao động, trước hết là thanh niên di dân ra các thành phố tìm việc làm có xu hướng ngày càng tăng. Số này do không có nghề, nên chỉ tham gia được thị trường lao động khu vực phi kết cấu với việc làm không ổn định, thu nhập thấp và có nhiều rủi ro, gây quá tải về hạ tầng xã hội khu vực thành thị, một bộ phận sa vào tệ nạn xã hội và tội phạm.

Trong quá trình phát triển, mặc dù thanh niên có nhiều cơ hội, nhất là cơ hội học tập, đào tạo nghề nghiệp, việc làm, cống hiến và thăng tiến, song do thanh niên phần lớn chưa có nghề nghiệp, lại chịu sự tác động mạnh của cơ chế thị trường và hội nhập, sức ép cạnh tranh rất lớn, làm cho vấn đề việc làm, phát triển nghề nghiệp của thanh niên trở nên rất khó khăn, bức xúc, là căn nguyên của mọi bức xúc khác đối với thanh niên hiện nay và trong các năm tới. Nếu không ưu tiên đào tạo nghề nghiệp, đột phá vào dạy nghề cho thanh niên sẽ dẫn đến hệ lụy xã hội khác đối với thanh niên như vấn đề nghèo đói, suy thoái đạo đức, lối sống, niềm tin, có nguy cơ cao sa vào tệ nạn xã hội, tội phạm và dễ bị các thế lực thù địch tranh giành, lôi kéo, sẽ làm tăng nguy cơ mất ổn định chính trị, trật tự và an toàn xã hội, hạn chế tăng trưởng và phát triển bền vững đất nước.

Do đó, đào tạo, dạy nghề, lập nghiệp chính là sự nghiệp của tuổi trẻ. Mỗi thanh niên phải học lấy một nghề mà thị trường có nhu cầu để lập nghiệp và phát triển trong cả cuộc đời của mình. Chỉ có như vậy, thanh niên mới có thể trở thành chủ thể trong mọi lĩnh vực hoạt động, tự tin trong cuộc sống.

Hội nghị lần thứ 7 Ban Chấp hành Trung ương khóa X về *Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác thanh niên thời kỳ đẩy mạnh CNH, HĐH* đã xác định: “Thanh niên được đặt ở vị trí trung tâm trong chiến lược bồi dưỡng, phát huy nhân tố và nguồn lực con người”. Nhà nước có chính sách mang tính đột phá trong đào tạo nghề nghiệp cho lao động trẻ với chất lượng cao đáp ứng quá trình đẩy mạnh CNH, HĐH đất nước, gắn liền với giải quyết việc làm, tăng thu nhập,

hưởng thụ văn hóa, vui chơi, giải trí cho thanh niên, nhất là đào tạo thanh niên trở thành nguồn nhân lực khoa học – công nghệ có chất lượng cao, đẩy mạnh dạy nghề, phổ cập sơ cấp nghề cho thanh niên.

Để đẩy mạnh đào tạo, dạy nghề, tạo cơ hội cho tuổi trẻ lập nghiệp cần tập trung vào các biện pháp sau:

Một là, tăng cường công tác tuyên truyền cho tuổi trẻ nâng cao nhận thức mới về đào tạo nguồn nhân lực, nhất là học nghề, phát triển nghề nghiệp trong kinh tế thị trường và hội nhập nhằm làm *thay đổi định hướng giá trị xã hội và định hướng nghề nghiệp cho lao động trẻ, khuyến khích họ đi vào học nghề*, không nhất thiết phải đi vào con đường duy nhất là học đại học, chạy theo bằng cấp một cách hình thức; đồng thời giáo dục, bồi dưỡng thanh niên ý chí quyết tâm học tập, học nghề, phát triển nghề nghiệp trong một xã hội học tập, học tập suốt đời để phát triển tài năng và có cơ hội cống hiến nhiều hơn cho đất nước.

Hai là, bản thân mỗi thanh niên phải tự chủ, tự chịu trách nhiệm về chính cuộc sống, sự nghiệp của mình, nhất là chủ động trong lựa chọn nghề và học lấy một nghề phù hợp với khả năng, điều kiện của mình và nhu cầu của xã hội, của thị trường lao động để lập nghiệp và phát triển nghề nghiệp.

Ba là, Đoàn Thanh niên phải là tổ chức nòng cốt vận động thanh niên trong đào tạo, học nghề, lập nghiệp và phát triển nghề nghiệp, góp phần xây dựng nguồn nhân lực có chất lượng cho đất nước, nhất là xây dựng đội ngũ lao động có trình độ chuyên môn kỹ thuật cao, các nhà quản lý, các chuyên gia giỏi và đội ngũ công nhân kỹ thuật ngang tầm với yêu cầu và đòi hỏi khách quan của toàn cầu hóa, đi vào kinh tế tri thức.

Bốn là, Đoàn Thanh niên phải chủ động tham gia chương trình mục tiêu quốc gia về giáo dục, đào tạo, dạy nghề, tạo việc làm, nhất là chương trình đào tạo nghề cho 1 triệu lao động nông thôn/năm nhằm tạo bước đột phá trong đẩy nhanh quá trình chuyển dịch cơ cấu lao động nông nghiệp, nông thôn theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập, giải quyết việc làm cho thanh niên; nhất là thanh niên vùng bị thu hồi đất cho phát triển công nghiệp, khu đô thị và xây dựng kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội. Đặc biệt, cần tổ chức tốt dạy nghề, tạo việc làm cho lao động trẻ là người dân tộc thiểu số thông qua chương trình mục tiêu quốc gia về việc làm, giảm nghèo (Chương trình 135); phát triển hiệu quả làng kinh tế thanh niên, hộ kinh tế trang trại ở miền núi, chương trình dự án quân đội làm kinh tế, phát triển doanh nghiệp nhỏ và vừa... để tạo mô hình, điểm sáng kinh tế - xã hội, có sức tác động lan tỏa để thanh niên tự vươn lên trong học nghề, lập nghiệp.

Năm là, tăng cường sự phối hợp giữa Đoàn Thanh niên và các bộ, ban, ngành, các địa phương triển khai thực hiện tốt hiệu quả chính sách hỗ trợ thanh niên học nghề và tạo việc làm đúng đối tượng và kịp thời, để thanh niên có cơ hội tiếp cận học nghề và việc làm, nhất là thanh niên nghèo, thanh niên là người tàn tật, thanh niên dân tộc thiểu số; đồng thời tổ chức các hoạt động cung cấp dịch vụ việc làm không vì mục tiêu lợi nhuận trong hệ thống tổ chức Đoàn, giúp lao động trẻ tìm việc làm trên thị trường lao động sau khi được đào tạo nghề nghiệp.